

OV-ledföljd och huvudsats-bisats-asymmetri i svenskans historia

Adrian Sangfelt

1500-talet är en viktig brytpunkt i den svenska bisatsledföljdens historia. Detta är tiden då den moderna svenska ledföljden med satsadverbial före finit verb slår igenom, men även då objekt i högre grad börjar stå före finita verb. I denna artikel presenteras hypotesen att de två förändringarna har orsakats av samma bakomliggande mekanism, då bägge är avhängiga förlusten av V-till-I-flyttning i svenskans historia. Hypotesen prövas empiriskt genom en undersökning av OV-ledföljd i satser med infinitiv hjälpverb, en syntaktisk kontext där den predicerar en viss typ av diakront mönster. Den övergripande utvecklingen visar sig också följa prediktionen, även om det troligen finns andra tendenser i svenskans OV-historia som måste förstås och förklaras på ett annat sätt.

Nyckelord: OV-ledföljd, bisatsledföljd, infinitiva hjälpverb, V-till-I-flyttning, fornsvenska, äldre nysvenska, diakron syntax

1 Inledning¹

I likhet med danska och norska har modern svenska olika ledföljd i huvudsats och bisats. Detta tar sig främst uttryck i placeringen av negationer och andra satsadverbial i förhållande till finita verb. I huvudsatser står det finita verbet på andra plats och föregår således adverbialen; se (1a) nedan. I bisatser – där någon V2-regel inte existerar – blir ordningen däremot omvänd; se (1b). I modern svenska råder således en ledsföljdsasymmetri mellan huvudsatser och bisatser.²

1. Ett varmt tack till David Håkansson, tre anonyma referenter, Henrik Rosenkvist och Signe Laake, som alla kommit med goda förbättringsförslag till tidigare versioner av artikeln.
2. Denna beskrivning av skillnaden mellan moderna svenska huvud- och bisatser är inte uttömmande. Även subjekts placering i förhållande till finita verb varierar beroende på satsnivå, då subjektet i huvudsatser placeras efter verbet om något annat led står i fundamentet. Det kan också nämnas att framförallt narrativa bisatser kan uppvisa huvudsatsledföljd, och i sådana inbäddade V2-satser placeras negationen följaktligen efter det finita verbet (se vidare Peterson 2014).

- (1) a. De **träffade** inte målet
 b. att de inte **träffade** målet

Ledföljdsskillnader mellan huvudsatser och bisatser kan beläggas långt tillbaka i svenskans historia, men fenomenet har inte alltid kommit till uttryck på samma sätt. Å ena sidan förefaller asymmetrin mindre kategorisk, då det tidigare var fullt möjligt att placera finit verb före negation också i bisatser (se (2a) nedan). Å andra sidan verkar asymmetrin beröra fler grammatiska kategorier än i modern svenska. I äldre svenska fanns det en generell möjlighet att placera ett objekt före ett verb – s.k. OV-ledföljd – och i bisatser men inte i huvudsatser kunde ett objekt stå före det finita verbet (se (2b)).

- (2) a. swa fagher thz hon **haffdhe** ey förra fäghre seet (SVM ca 1400: 116)
 ’så vacker att hon inte hade sett någon vackrare förut’
 b. huru han thom kärlika **thakkadhe** (B&J ca 1440: 94)
 ’hur han på ett kärleksfullt sätt tackade dem’

Möjligen kan detta förhållande förefalla aningen motsägelsefullt, då asymmetrin alltså är både mer och mindre omfattande i jämförelse med modern svenska. Någon paradox rör det sig dock inte om, och i denna artikel försöker jag visa att ledföljderna i (2a–b) snarare tillhör olika stadier i en syntaktisk förändringsprocess. Artikelns övergripande syfte är att presentera en hypotes som säger att bisatsspecifik OV-ledföljd möjliggörs av samma syntaktiska mekanism som modern svensk bisatsledföljd med adverbial före finit verb. I förlängningen innebär detta också att de olika ledföljdernas diakrona utveckling ska ses som parallella. Hypotesen formulerar jag inom ramen för en generativ satsmodell, där V2-ledföljd härleds genom att det finita verbet flyttar från sin basposition i VP till en funktionell projektion högre upp i strukturen. Ett centralt inslag i artikeln är också att visa hur hypotesen kan prövas empiriskt, och för detta ändamål företar jag en undersökning om OV-ledföljd i syntaktiska kontexter med infinit hjälpverb. Genom detta hoppas jag kunna bidra med en viktig pusselbit för vår förståelse av OV-ledföljdens och bisatsledföljdens utveckling i svenskans historia, och sambandet dem emellan.

I nästa avsnitt kommer vi in närmare på kopplingen mellan OV-ledföljd och bisatsledföljd i äldre svenska, men redan nu ska det tydliggöras på vilket sätt OV har varit relaterat till satsnivå. Den grundläggande observationen är att OV existerar både i huvudsatser och i bisatser, men att ledföljdsmöjligheterna är fler i bisatser (jfr Petzell 2011: 141–142). Om vi tar vår utgångspunkt i satser

som innehåller två verb – ett finit hjälpverb och ett infinit huvudverb – finns bara en typ av OV i huvudsatser. Som visas i (3a) nedan placeras objektet efter det finita hjälpverbet men före det infinita huvudverbet. Ledföljden påträffas också i bisatser (se (3b)), men här kan ett objekt även placeras före hjälpverbet; se (3c–d). De två bisatsspecifika ledföljderna skiljer sig åt genom att det infinita huvudverbet är placerat efter det finita hjälpverbet i (3c) men före i (3d). I fortsättningen kommer jag att använda schematiska beteckningar för att tala om de olika OV-typerna, och dessa visas till höger om exempelmeningarna. **Fin** betecknar ett finit hjälpverb, **Main** ett infinit huvudverb och **Obj** ett objekt.

- (3) a. Prester **skal barn döpa** (ÄVgL ca 1220: KB 1) **Fin-Obj-Main**
 ’ Prästen ska döpa barnet’
- b. ath han **hafde sina pæninga mist** (JT 1 1456–1525: 40) **Fin-Obj-Main**
 ’ att han hade förlorat sina pengar’
- c. om hoon **honom ville begunstiga** (Hiärne 1665: 12) **Obj-Fin-Main**
 ’om hon ville glädja honom’
- d. där skarprättaren **sin wåning hafua kune** (ST 3 1633: 198) **Obj-Main-Fin**
 ’där skarprättaren kunde ha sin bostad’

2 Bakgrund

En ansenlig mängd forskning finns redan om de olika OV-typer som urskiljdes i inledningen. Den OV-ledföljd som är gångbar både i huvudsatser och i bisatser behandlas exempelvis utförligt av Delsing (1999), och Falk (1993: 156–164) diskuterar OV i bisats och andra relaterade ledföljder. Däremot finns färre försök till en samlande beskrivning av hur de olika OV-typerna ska relateras till varandra diakront och syntaktiskt. Ett tydligt undantag är dock Petzell (2011), och nedan sammanfattar och diskuterar jag relativt utförligt den bild av utvecklingen som framträder där.

Petzell (2011: 168 ff.) observerar, i likhet med tidigare forskning, att OV-ledföljd används i äldre svenska texter från äldsta litterära tid fram till ungefär mitten av 1700-talet. En ny insikt är emellertid att frekvensförhållandet mellan olika typer av OV förändras radikalt över tid. Under fornsvensk tid – den period i svensk språkhistoria vars yngre gräns dras vid år 1525 – finns en tydlig preferens för den OV-ledföljd som kan användas både i huvudsatser och i bisatser,

alltså **Fin-Obj-Main** med mina beteckningar.³ I de fornsvenska texter Petzell (2011: 170) undersökt påträffas 147 belägg på **Fin-Obj-Main**, men enbart 25 på OV med objekt före finit hjälpverb. Detta mönster bryts emellertid efter fornsvensk tid. Hos författare födda mellan 1495 och 1574 står 36 belägg på **Fin-Obj-Main** mot 26 belägg på **Obj-Fin-Main** och **Obj-Main-Fin**, och hos författare födda under 1600-talet uppvisar bara 12 av 47 belägg ledföljden **Fin-Obj-Main**.⁴ I svenskans historia sker således en frekvensförskjutning från OV-ledföljd som är gemensam för huvud- och bisatser till bisatsspecifik OV.

Petzell (2011: 158–160) presenterar också en syntaktisk analys av ledföljderna där alla OV-typer genereras genom vänsterflyttning av objekt inom VP.⁵ Skillnaden mellan OV-typerna består främst i hur långt till vänster objektet flyttar. Vid **Fin-Obj-Main** flyttar objektet över det infinita verbet men stannar i den infinita verbfrasens specificerare; [Spec, VPi]. Om objektet står före det finita verbet har det istället flyttat vidare till den finita verbfrasens specificerare; [Spec, VPf]. Skillnaden mellan de två typerna av bisatsspecifik OV består i att objektet flyttar ensamt till [Spec, VPf] vid **Obj-Fin-Main**, men drar med sig hela VPi till [Spec, VPf] vid **Obj-Main-Fin**. Strukturerna visas i (4a–c) nedan.⁶

-
3. Petzell (2011) använder inte beteckningarna **Fin**, **Main** och **Obj** utan talar istället om *Vf* (finit verb), *Vf* (infinit verb) och *Arg* (argument), men så länge vi fokuserar på OV i satser med finit hjälpverb och infinit huvudverb får beteckningarna ses som analoga.
 4. Dessa siffror avser både huvud- och bisatser, då Petzell (2011: 170) inte tar hänsyn till satsnivå i sin resultatredovisning.
 5. Petzell (2011) analyserar alltså OV på ett sätt som är kompatibelt med Kaynes (1994) Linear Correspondence Axiom, en teori med konsekvensen att SVO (eller mer generellt: specificerare–huvud–komplement) är den underliggande ledföljden i alla mänskliga språk. Med detta synsätt måste OV genereras genom vänsterflyttning av objekt. Det finns givetvis en mängd saker att säga om hur man bör analysera OV i äldre nordiska och i germanska språk, eller i mänskliga språk i allmänhet, men detta faller utanför artikelns ram. I den mån jag tar upp analysen av OV antar jag efter Petzell (2011) att den består av vänsterflyttning av objekt. Det hade dock varit möjligt att formulera mina tankar om OV och bisatsledföljd inom ramen för en satsmodell som tillåter underliggande huvudfinalitet, så länge det är VP och inte IP som är huvudfinal. Under 1980- och början av 1990-talet var det visserligen gängse att analysera bisatsspecifik OV som I°-finala strukturer (se t.ex. Falk 1993: 33–34, 158–164) men denna analys har till stor del övergetts, även av forskare som förespråkar möjligheten till huvudfinalitet i VP (se t.ex. Kiparsky 1996).
 6. Så vitt jag förstår ska Petzells (2011) uppdelning av VP i VPf och VPi inte jämföras med den idag vanliga uppdelningen i vP och VP, vars specificerare bara kan innehålla ett argument med en viss semantisk roll (se t.ex. Platzack 2011:71–76). Snarare måste vi tänka oss att han räknar med ytterligare fraser ovanför vP och VP, även om detta inte sägs explicit.

(4) a. [VP _F hafdhe [VP _i sina peninga _i mist t _i]]	Fin-Obj-Main
b. [VP _F homom _i ville [VP _i t _i begunstiga t _i]]	Obj-Fin-Main
c. [VP _F [VP _i sin wåning _i hafua t _i] _j kune t _j]]	Obj-Main-Fin

Med stöd i denna analys gör Petzell (2011: 173–175) följande generalisering om svenskans OV-historia: Det fornsvenska systemet innehåller en stark preferens för OV där objekt flyttar över ett och endast ett verb. För satser med finit hjälperb och infinit huvudverb betyder detta att **Fin-Obj-Main** vanligen används. Efter år 1500 sker dock en succesiv omtolkning till en preferens för OV där objektet flyttar till den högsta VP:ns specificerare. Detta gynnar följaktligen användningen av **Obj-Fin-Main** och **Obj-Main-Fin**. Enligt Petzell (2011: 175–177) möjliggörs omtolkningen av ett ökat bruk av OV i bisatser som innehåller ett finit huvudverb (t.ex. *att jag honom såg*). Detta är nämligen en ledföljd som tillåter bägge preferenser, då objektet flyttar över ett och endast ett verb men också till den högsta VP:ns specificerare. Frekvensökningen av objekt före finit huvudverb ses i sin tur i samband med svensk-lågtysk språkkontakt.⁷

Vid denna punkt vill jag emellertid framhålla ett problem som följer av Petzells (2011) bild av händelseförloppet – ett problem som rör förhållandet mellan ytledföljd och underliggande struktur. Det är nämligen inte självklart att **Fin-Obj-Main** representerar en struktur där objektet har flyttat till [Spec, VP_i] och inte längst till vänster i VP. Äldre svenska uppvisar i likhet med moderna nordiska språk V2-ledföljd i huvudsats, och inom generativ grammatik beskrivs detta fenomen som att det finita verbet flyttar från sin basposition i VP till C° (se t.ex. Platzack 2011: 81–82). Och om det finita verbet realiseras ovanför VP måste det rimligen ses som tvetydigt om objektet har sin position i den infinita eller i den finita VP:ns specificerare. Tanken illustreras i (5a–b) nedan. I (5a) flyttar objektet *barn* till [Spec, VP_i] och i (5b) till [Spec, VP_F], men eftersom det finita verbet *skal* flyttar till C° genereras ytledföljden **Fin-Obj-Main** oavsett objektets position.

(5) a. [C _P Prester skal _V [VP _F t _V [VP _i barn _i döpæ t _i]]]
b. [C _P Prester skal _V [VP _F barn _i t _V [VP _i t _i döpæ t _i]]]

Än mer påtaglig blir denna tvetydighet om vi inkluderar den svenska bisatsledföljdens historia i resonemanget. Som fastställdes i artikelns inledning fanns i

7. Tankar om denna språkkontakt och sambandet mellan svensk och lågtysk OV-ledföljd utvecklas ytterligare i Petzell (2014), men jämför även Petzell (2016) där flera tidigare ståndpunkter revideras i ljuset av ny empiri om lågtysk OV.

äldre svenska möjligheten att placera finita verb före satsadverbial också i bisatser. I likhet med V2 i huvudsats deriveras ledföljden genom att det finita verbet flyttar högre upp i strukturen, denna gång till I° (se vidare Håkansson 2011: 104 f. och där angivna referenser). Inom generativ tradition går detta under namnet *V-till-I-flyttning*. Resonemanget som illustrerades i (5a–b) ovan kan alltså överföras på äldre svenska bisatser, åtminstone så länge V-till-I är en produktiv mekanism.

Detta innebär att vi än så länge inte kan veta om det verkligen sker en förändring av objektets position från [Spec, VPi] till [Spec, VPf] i svenskans OV-historia. Ett annat synsätt vore att objekt vanligen flyttar till [Spec, VPf] redan under fornsvensk tid, och att förlusten av V-till-I är den syntaktiska förändring som gör att bisatsspecifik OV blir vanligare efter år 1500. Synsättet förutsätter att det finns ett diakront samband mellan placering av adverbial och av objekt före finit verb, och ett sådant tycks också kunna beläggas. Ovan nämndes att **Obj-Fin-Main** och **Obj-Main-Fin** ersätter **Fin-Obj-Main** under 1500- och början av 1600-talet, och övergången till en ledföljd med satsadverbial före finit verb förefaller närmast parallell. Vid början av 1500-talet blir satsadverbial före finit verb en påtaglig möjlighet, och under resterande del av århundradet existerar de två ledföljderna parallellt med varandra. Under 1600-talet försvinner V-till-I slutligen (se Platzack 1988, Falk 1993:175–177).

Det diakrona sambandet ger rimligen visst stöd åt kopplingen mellan bisatsspecifik OV och förlusten av V-till-I. Samtidigt måste vi konstatera att det inte falsifierar Petzells (2011) synsätt om en förändring i objektets position. Om vi uppehåller oss vid satser med finit hjälpverb och infinit huvudverb kan vi inte veta om objektet har sin position före eller efter hjälp verbet under fornsvensk tid, och de två synsätten gör identiska förutsägelser om den diakrona utvecklingen av OV i svenskans historia. Vi får alltså betrakta synsätten som två än så länge likvärdiga hypoteser, och i fortsättningen kommer jag att tala om *objektshypotesen* och *verbhypotesen*. Objektshypotesen gör gällande att den frekvensökning av bisatsspecifik OV som Petzell (2011) påvisar ska ses som en förändring i objektets position. Verbhypotesen påstår att samma frekvensökning kan föras tillbaka på förlusten av V-till-I-flyttning och i grunden är samma utveckling som framväxten av modern svensk bisatsledföljd.

I (6a–e) nedan illustreras den analys av svenskans OV-historia som följer av objektshypotesen respektive verbhypotesen. I (6a) visas ett fornsvenskt exempel på ledföljden **Fin-Obj-Main**, där det finita verbet föregår en negation och alltså måste ha flyttat från V° till I°. Objektshypotesen associerar satsen till strukturen i (6b), där objektet har sin position i [Spec, VPi]. Verbhypotesen as-

socierar satsen till strukturen i (6c), där ledföljden **Obj-Fin-Main** skulle ha genererats om det finita hjälp verbet inte hade flyttat till I°. I (6d) visas ett liknande äldre nysvenskt exempel, men med den skillnaden att negationen och objektet här föregår det finita verbet. Objektshypotesen och verbhypothesen antar inte olika strukturer för denna bisats – båda förutsätter analysen i (6e). Vid en jämförelse med strukturerna i (6 b–c) följer emellertid att objektshypotesen antar en förändring i det finita verbets och objektets position, medan verbhypothesen antar att det enbart är det finita verbets position som är annorlunda i förhållande till det fornsvenska exemplet.

- (6) a. Siþan diana **gitar** eigh **þæt giort** (LegBu 1276–1307: 154)
 ’då Diana inte förmår göra det’
 b. [IP diana gitar_v [NegP eigh [VP_f t_v [VP_i þæt_i giort t_i]]]] *Objektshypotesen*
 c. [IP diana gitar_v [NegP eigh [VP_f þæt_i t_v [VP_i t_i giort t_i]]]] *Verbhypothesen*
 d. alldenstunðh the icke [...] **sådant** [...] **haffva haft**
 (Gyllenhielm ca 1640:381) ’då de inte har haft sådant’
 e. [IP the [NegP icke [VP_f sådant_i haffva [VP_i t_i hafft t_i]]]] *Utkomsten*

3 OV i kontexter med infinit hjälpverb

I en sats med ledföljden **Fin-Obj-Main** och verbflyttning till I° eller C° kommer vi aldrig att kunna se om objektet befinner sig ovanför eller nedanför hjälpverbets basposition. Likväl är det möjligt att utvärdera de två hypoteserna empiriskt. Verbflyttning är ett fenomen som är relaterat till finithet, och har egentligen inget att göra med distinktionen mellan huvudverb och hjälpverb. För att fastställa den underliggande ordningen mellan objekt och hjälpverb i VP bör vi alltså studera syntaktiska kontexter där flyttning av hjälpverb på förhand kan uteslutas. Det är här de infinita hjälpverben kommer in i bilden.⁸

OV-ledföljd i kontexter med infinit hjälpverb har rönt stor uppmärksamhet i diakron syntaxforskning om äldre isländska (se Rögnvaldsson 1996, Hróars-

8. Strängt taget innebär inte en kontext med infinit hjälpverb att all tvetydighet angående objektets position undviks. Om det finita hjälp verbet flyttat till I°/C° kan det förstås vara tvetydigt om objektet står före det finita hjälpverbets basposition eller bara före det infinita hjälpverbets (alltså i vad som skulle kunna kallas [Spec, VPaux]). Detta är dock inget problem för hypotesprövningen i denna artikel; objektshypotesen gör gällande att objektet tenderar att flytta över ett och endast ett verb under fornsvensk tid – alltså enbart över huvud verbet (se Petzell 2011:173–175). Det skulle dock vara teoretiskt möjligt, om än helt ad hoc, att konstruera ett slags modifierad objektshypotes som säger att objektet under fornsvensk tid vanligen flyttar till det högsta infinita verbets specificerare, och därefter till [Spec, VPfin].

dóttir 2000 och framåt), men samma sak kan inte sägas för äldre svenska. Inledningsvis behöver vi således klargöra vilka OV-ledföljder som påträffas i denna syntaktiska omgivning. Att döma av de äldre svenska texter jag undersökt (se vidare nedan) kan situationen ses som analog till den i bisatser med finit hjälpverb och infinit huvudverb. Av (7a) framgår att ett objekt kan ha sin position mellan infinit hjälpverb och huvudverb. I (7b–c) visas att ett objekt även kan placeras före det infinita hjälpverbet, och att hjälpverbet i så fall kan stå både före (se (7b)) och efter (se (7c)) huvudverbet.⁹ Observera att jag med beteckningen **Aux** till höger om exemplen visar att det rör sig om infinita och inte finita hjälpverb.

- (7) a. swa at enghin **skal gita tik lækt** (MB1B ca 1330: 331) **Aux-Obj-Main**
 ’så att ingen ska kunna bota dig’
- b. Nu **kunnu** synæmæn **garþ wiliæ fællæ** (UL 1297: VB 6) **Obj-Aux-Main**
 ’Nu kan synemän vilja förklara en gård oduglig’
- c. **Kan** nakar siþæn **þen eþ quælia vilæ** (MEL ca 1350: TB 14) **Obj-Main-Aux**
 ’Om någon sedan kan vilja klandra den eden’

De tre ledföljdernas existens understryker att både verbhypotesen och objekts-hypotesen måste ses som principiellt möjliga. Om **Aux-Obj-Main** inte hade påträffats hade vi kunnat betrakta objektshypotesen som falsifierad. Ett sådant sakförhållande hade snarast antytt att objekt vid OV-ledföljd genomgående har sin position före hjälpverb i VP, då det skulle ha saknats belägg på objekt efter hjälpverb där ledföljden inte kan ses som avhängig V-till-I/C-flyttning. Att **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** kan beläggas är en förutsättning för verbhypotesens riktighet, även om deras förekomst knappast är förvånande. Av situationen i bisatser med två verb vet vi ju redan att objekt kan föregå hjälpverb. Vi kan dock notera att båda belägg kommer från huvudsatser. Detta visar att objekt före hjälpverb inte kommer av någon bisatsspecifik syntaktisk me-

9. Givetvis går det också att påträffa bisatser med finit och infinit hjälpverb där objektet står före bägge hjälpverb. Ett sådant exempel ges i (i) nedan.

(i) att mine kiære brøer intet **migh** så gärna i theras fölgie **haffua ønska kunnat**
 ’att mina kära bröder inte så gärna har kunnat önska mig i deras följe’
 (Ekeblad 1639–1655: 21)

Jag skiljer dock inte denna typ av ledföljd från sådan där objektet bara står före infinit hjälpverb. Verbhypotesen och objektshypotesen gör nämligen identiska förutsägelser om denna typ av satsers diakrona utveckling. De ska vara sällsynta före år 1500 och därefter öka i frekvens. Så är också fallet i min undersökning, där samtliga belägg med objekt före finit hjälpverb kommer från texter skrivna efter år 1500.

kanism, utan är en ledföljd som påträffas i alla syntaktiska kontexter där hjälpverbet inte står i C° eller I°.

När det kommer till den diakrona utvecklingen av olika OV-typer i kontexter med infinit hjälpverb gör de två hypoteserna emellertid olika förutsägelser. Om det under fornsvensk tid finns en preferens för OV där objektet flyttar över ett och endast ett verb – i enlighet med objektshypotesens påstående – predicerar detta att **Aux-Obj-Main** ska vara den dominerande OV-ledföljden i kontexter med infinita hjälpverb. Därefter ska **Obj-Aux-Main** och/eller **Obj-Main-Aux** öka i användning,¹⁰ eftersom det fornsvenska systemet omtolkas till en preferens för OV med objektet längst till vänster i VP. Verbhypotesen predicerar istället att **Obj-Aux-Main** och/eller **Obj-Main-Aux** ska användas förhållandevis frekvent redan under fornsvensk tid, då det är verbflyttning till C° eller I° som döljer objektets position längst till vänster i VP i satser med enbart finit hjälpverb. Genom att följa OV-ledföljdens utveckling i kontexter med infinita hjälpverb kan vi alltså göra objektshypotesens eller verbhypotesens riktighet till en empirisk fråga.

4 Material och excerperingsprinciper

För att pröva vilken av de två hypoteserna som kan ges empiriskt stöd har jag undersökt relevanta satser i 43 äldre svenska texter. Studien tar sin början vid 1200-talet och den sista texten är skriven 1758. Den äldre gränsen är en konsekvens av att svenska börjar användas som skriftspråk vid denna tidpunkt, om vi bortser från de korta runinskrifterna. Den yngre gränsen beror på att OV-ledföljd i princip har försvunnit när vi når mitten av 1700-talet (se Platzack 1983: 50, Petzell 2011: 168 f.). I resultatredovisningen delar jag genomgående upp texterna i sju olika tidsperioder. Periodernas namn och årtal visas i tabell 1

10. Vilken av de OV-ledföljderna med objekt före hjälpverb som realiseras är inte avgörande för prövningen av de två hypoteserna. Som följer av analysen i (4) ovan antas skillnaden mellan **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** bestå i huvudverbets och inte i objektets position. Förhållandet mellan **Aux-Main** och **Main-Aux** i svenskans historia är visserligen ett intressant spörsmål, men förutom att primärdata för **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** redovisas i Appendix 1 lämnas detta därhän i artikeln.

nedan.¹¹ För information om vilka texter som ingår i undersökningen och vilka handskrifter/utgåvor som har använts, se appendix 2.

Tabell 1. Undersökningens tidsperioder.

Tidsperiod	Årtal	Kommentar
Äldre fornsvenska I	1200-tal–1374	Lagtexter
Äldre fornsvenska II	1200-tal–1374	Övriga texter
Yngre fornsvenska I	1375–1449	
Yngre fornsvenska II	1450–1525	
Äldre nysvenska I	1526–1599	
Äldre nysvenska II	1600–1699	
1700-tal	1700–1758	

Ur texterna har jag excerperat belägg på OV-ledföljd som påträffas i en syntaktisk kontext med infinitivhjälpverb. Kategorin hjälpverb har jag operationaliserat på samma sätt som först Delsing (1999: 161–163) och sedan även Falk (2010a, 2010b) har gjort. Detta betyder att verben i (8) nedan inkluderas, medan andra verb som möjligen tar en verbfras och inte en kontrollinfinitiv som argument – t.ex. *böra* och *förmå* – förbises.¹² Nedan återges verben i infinitiv, men jag betraktar även perfekt particip/supinum som en infinitiv form.

(8) *få, kunna, magha, mona, måste, plägha, skula, vilia, ägha, hava, gita*

De belägg på OV med infinitivhjälpverb som visades i föregående avsnitt härörde alla från satsvärdiga kontexter, men i mitt resultat ingår även olika typer av infinitivfraser. Dels inkluderar jag nexusinfinitiver (se (9a) nedan), dels kontrollinfinitiver som saknar ett utsatt infinitivmärke (se (9b)). Kontrollinfinitiver med utsatt infinitivmärke har dock lämnats utanför min undersökning. I denna kontext går det nämligen att påträffa något enstaka exempel där ett verb föregår en negation, vilket i någon mån motsäger påståendet att ett infinitiv verb inte kan flytta till till I°/C° (se (9c)). Kontrollinfinitiver med utsatt infinitivmärke får således ses som principiellt olämpliga för undersökningens syfte. Det finns

11. Som synes är min periodindelning inspirerad av den traditionella uppdelningen inom svensk språkhistoria, där man skiljer på fornsvenska och nysvenska och äldre och yngre stadier av dessa (se t.ex. Petterson 2005: 125). Min uppdelning är dock mer finfördelad, då perioderna består av en tidig och en sen del. Dessutom låter jag texter från 1700-talet utgöra en egen period. Notera också att indelningen av de två äldre fornsvenska perioderna inte är strikt kronologisk, då jag antar att äldre fornsvenska lagtexter generellt representerar ett äldre stadium i svenskans OV-historia än religiösa och övriga profana prosatexter från denna period (jfr Delsing 1999: 154, 172 f., 211 f.).

12. Se vidare Delsing (1999: 161–163) för argument för ett sådant förfarande.

inget som tyder på att denna möjlighet någonsin har funnits i andra typer av infinitivfraser (se Kalm 2016: 151–152, 179–180).

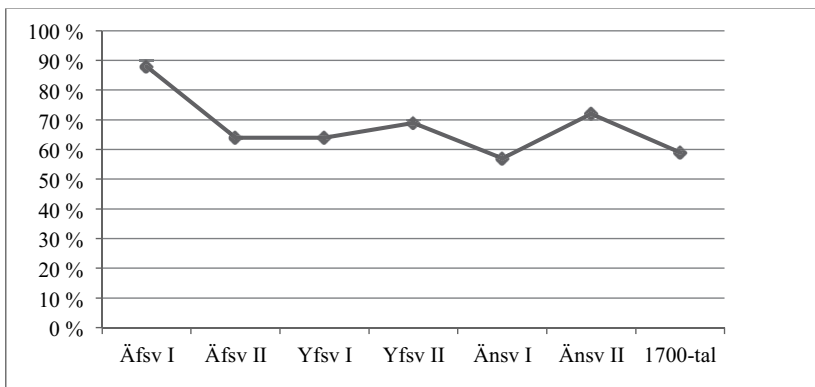
- (9) a. ok trodhe sik **skula s^ghir winna** i eenwigheno (JärT ca 1385: 22)
 ’och trodde att han skulle segra i tvekampen’ **Aux-Obj-Main**
- b. at hon önskade **hafwa kunnat det samma giöra** (Runius ca 1710: 122)
 ’att hon önskade att hon hade kunnat göra samma sak’ **Aux-Aux-Obj-Main**
- c. at **magha ey faa** thz man lystir til (MB1B ca 1330: 89) **Aux-Main**
 ’att inte kunna få det man längtar efter

Även i min operationalisering av kategorin objekt följer jag vanligen Delsing (1999). Detta gör att jag uteslutande excerperat belägg med nominalfrasformade objekt, inte prepositionsfrasformade. Dessutom utesluts objekt till verb i passiv diates. Negerade nominalfrasobjekt inkluderas inte heller. Sådana objekt förekommer fortfarande före verb i modern svenska, och i äldre svenska verkar objektet enbart kunna placeras före infinit hjälpverb (se (10a)). En skillnad i förhållande till Delsing (1999) är att jag inkluderat nominalfraser i funktionen subjektiv predikativ i kategorin objekt; se (10b). Slutligen räknas bitransitiva kontexter två gånger, under förutsättning att bägge objekt står före huvud verbet. Exemplet i (10c) ger alltså ett belägg på ledföljden **Obj-Aux-Main** och ett belägg på ledföljden **Aux-Obj-Main**.

- (10) a. Nu sighær præstær sik **ængæ tyund fangit hawæ** (UL 1297: KB VII 8)
 ’Nu säger prästen att han inte har fått något tionde’ **Obj-Main-Aux**
- b. om han **sculde man hafua vordhet** (Luc 1487: 148) **Obj-Aux-Main**
 ’om han skulle ha blivit människa ’
- c. ok Stiernhielm altså o-rätt **honom welat hænne beröfwa**
 (Columbus ca 1677: 17)
 ’och Stiernhielm alltså felaktigt velat beröva honom henne’ **Obj-Aux-Obj-Main**

5 Övergripande resultat

I figur 1 nedan visar jag i procent hur vanligt det är att ett objekt står före ett infinit hjälpverb i undersökningens tidsperioder. **Obj-Aux-Main** och **Obj-Main-Aux** har här slagits ihop i en kategori, eftersom det är objektets placering i förhållande till infinit hjälpverb och inte verbens placering i förhållande till varandra som står i fokus. Resultat baseras på totalt 317 belägg (mellan 27 och

Figur 1. Obj-Aux-Main och Obj-Main-Aux i undersökningens tidsperioder.

66 per period), vilket ska vara alla belägg på Obj-Aux-Main, Obj-Main-Aux och Aux-Obj-Main i materialet. Primärdata återfinns i appendix 1.

Den diakrona utveckling som framträder i figuren bereder objektshypotesen problem. Som nämnts predicerar objektshypotesen att Aux-Obj-Main ska vara den dominerande OV-ledföljden under fornsvensk tid, men sedan ersättas av objekt före hjälpverb mellan yngre fornsvenska och äldre nysvenska. I så fall väntar vi oss att figurens linje till en början befinner sig nära noll, och sedan går uppåt mellan yngre fornsvenska II och de äldre nysvenska perioderna. Som synes är detta inte fallet. Objekt före hjälpverb är vanligt redan under fornsvensk tid, och mellan yngre fornsvenska II och äldre nysvenska I tycks andelen objekt före infinitiv hjälpverb snarast sjunka. Visserligen framträder sedan en mindre frekvensökning mellan äldre nysvenska I och II, men procentandelen objekt före hjälpverb överstiger knappt den i yngre fornsvenska. Den period som avviker är istället äldre fornsvenska I, då objektet placeras före hjälpverb i nästan 90 procent av fallen.

Däremot är resultatet helt i linje med verbhypotesens prediktion. Som framgår av figuren blir det inte vanligare med objekt före hjälpverb över tid, och Obj-Aux-Main och Obj-Main-Aux står tillsammans för majoriteten av all OV-ledföljd både i fornsvenska och i nysvenska. Vår slutsats så här långt blir alltså att förlusten av V-till-I tycks ligga bakom både framväxten av en bisatsledföljd med satsadverbial före finit verb och den frekvensökning av Obj-Fin-Main och Obj-Main-Fin som Petzell (2011) påvisat.

6 Variation i ledföljd och objektets form

Föregående avsnitt utmynnade i slutsatsen att verbhypothesens prediktion är fullt förenlig med mina resultat om OV i kontexter med infinita hjälpverb, medan objektshypothesen stöter på problem. Resultatet förefaller överlag tydligt. Det kan visserligen framhållas att mängden belägg i min undersökning inte är alltför omfattande; OV med infinit hjälpverb är inte en frekvent syntaktisk kontext i äldre svenska. De två hypotheserna predicerar dock radikalt annorlunda mönster, och det är osannolikt att ett större antal belägg skulle förändra den övergripande bilden i någon större utsträckning.

Däremot kan det finnas andra tendenser bland mina belägg som är relevanta för vår förståelse av den diakrona utvecklingen. Hittills har jag inte diskuterat varför ett objekt i ett fall står före och i ett annat fall efter infinit hjälpverb. Det är dock möjligt, och antagligen troligt, att denna variation inte är helt godtycklig. En tendens som möjligen framträder i mitt material är relaterad till objektets form, närmare bestämt distinktionen mellan personliga pronomen och övriga nominalfraser (jfr Delsing 1999: 166–170, 173 ff.). I tabell 2 nedan visar jag återigen hur vanligt det är att ett objekt står före ett infinit hjälpverb i de olika tidsperioderna, men jag separerar här resultatet för personliga pronomen och övriga nominalfraser. Om den totala andelen OV baseras på mindre än 25 belägg sätts andelen i procent inom parentes.

Tabell 2. Andel OV med objekt före hjälpverb i förhållande till objektets form.

Period	Personliga pronomen		Övriga nominalfraser	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Äfsv I	6/6	(100)	24/28	86
Äfsv II	20/26	77	10/21	(47)
Yfsv I	22/28	79	1/8	(13)
Yfsv II	27/35	77	9/17	(53)
Änsv I	16/27	60	16/29	55
Änsv II	20/28	71	28/38	73
1700-tal	3/7	(43)	13/20	(65)

Som framgår av tabellen verkar det under fornsvensk tid vara vanligare att pronomen står före hjälpverb än att övriga nominalfraser gör det. För äldre fornsvenska I är det visserligen svårt att uttala sig om detta med säkerhet, då enbart sex belägg utgörs av personliga pronomen. Snarare får vi kanske säga att även övriga nominalfraser tenderar att stå före hjälpverb, då andelen uppgår till 86 procent. I äldre fornsvenska II verkar emellertid andelen objekt före hjälpverb ha minskat i kategorin övriga nominalfraser, medan personliga pronomen förblir frekventa före hjälpverb; 47 i jämförelse med 77 procent. För yngre fornsvenska

I är det också vanskligt att dra några slutsatser – det finns väldigt få belägg i kategorin övriga nominalfraser – men möjligen blir tendensen än klarare. Bara ett av åtta belägg i kategorin övriga nominalfraser har objekt före hjälpverb. I yngre fornsvenska II verkar emellertid distinktionens relevans minska, och när vi når de äldre nysvenska perioderna förefaller uppdelningen inte längre ha någon betydelse. Med reservation för att beläggen blir få, stundtals väldigt få, när de delas upp i två kategorier på detta sätt tycks det alltså vara så att personliga pronomen och övriga nominalfraser inte riktigt uppvisar samma diakrona mönster.

En följdfråga blir rimligen vad detta betyder för vår prövning av de två hypoteserna. Kanske skulle man kunna hävda att de övriga nominalfrasernas utveckling uppvisar likheter med objektshypotesens prediktion, då dessa i högre grad tycks börja stå före hjälpverb i yngre fornsvenska II och de äldre nysvenska perioderna. Men samtidigt ignoreras då att tre av fyra fornsvenska perioder har en andel objekt före hjälpverb som är betydligt högre än vad objektshypotesen predicerar. Dessutom innehåller den avvikande perioden yngre fornsvenska I väldigt få belägg på övriga nominalfraser. I det stora hela menar jag att verbhypotesen faller väl ut vid en första empirisk prövning, men att vidare forskning är nödvändig för att kunna fånga andra nyanser i utvecklingen. Som något slags slutsats kan vi alltså säga att förlusten av V-till-I-flyttning är en del av historien bakom de olika OV-ledföljdernas utveckling i svenskans historia, men sannolikt inte hela. Vi behöver även ta hänsyn till andra faktorer för en fullständig förståelse av de olika OV-typerna och deras diakrona mönster.

7 Avslutning

I denna artikel har jag presenterat hypotesen att frekvensförskjutningen mellan olika OV-typer i svenskans historia i grunden är samma utveckling som framväxten av modern svensk bisatsledföljd med satsadverbial före finit verb. Hypotesen säger att de båda diakrona utvecklingarna är avhängiga förlusten av V-till-I-flyttning, och i förlängningen ska de alltså kunna förklaras på samma sätt. Jag har även visat hur denna hypotes kan prövas empiriskt genom att studera olika OV-typers frekvens i syntaktiska kontexter med infinita hjälpverb. Empirin stämmer överlag väl överens med hypotesens prediktion, även om det verkar finnas mer subtila tendenser i utvecklingen som behöver förklaras på annat sätt. Bilden kan alltså komma att behöva nyanseras något av framtida forskning.

I anslutning till detta kan det också framhållas att verbhypotesen är att föredra framför objektshypotesen i mer än bara ett empiriskt perspektiv. Objekts-

hypotesen innehåller två antaganden som inte följer av varandra – att både verbets och objektets position förändras – medan verbhypotesen endast behöver anta att verbets position förändras. Dessutom är förlusten av V-till-I-flyttning en mekanism som postulerats utifrån andra data än svenskans OV-historia, och antagandet blir alltså inte *ad hoc*-artat. På så sätt följer verbhypotesen en vetenskaplig princip om att en förklaring ska vara så ekonomisk som möjligt och inte innehålla antaganden som lika gärna kan undvaras.

Som avslutningsord vill jag även poängtera att det resonemang jag fört i denna artikel ansluter till tankar inom generativ grammatik som rör strukturella skillnader mellan huvudsatser och bisatser. Flera forskare har framhållit att en av den generativa grammatikens viktigaste insikter om de germanska språken är att huvud- och bisatser kan beskrivas med samma satsstruktur (Delsing 1999: 155, Håkansson 2008: 51–52; se också Holmberg & Platzack 1995: 71–77). Antagandet bygger på att finita verb i huvudsatser och subjunktioner i bisatser har tillgång till samma strukturella position, och detta gäller även språk med huvudsats-bisatsasymmetri. På så sätt härleds ledföljdsskillnader mellan huvudsatser och bisatser aldrig ur olika strukturer på VP-nivå, som från början kan tyckas vara fallet, utan ur CP eller IP.¹³ I denna artikel hoppas jag ha visat att svenskans OV-historia passar väl ihop med tanken om att VP:s struktur i grunden förblir en och densamma oberoende av satsnivå.

Litteratur

- Delsing, Lars-Olof, 1999. Från OV-ordföljd till VO-ordföljd. En språkförändring med förhinder. *Arkiv för nordisk filologi* 114, 151–232.
- Falk, Cecilia, 1993. *Non-referential subjects in the history of Swedish*. Diss. Lund: University of Lund, Department of Scandinavian languages.
- Falk, Cecilia, 2010a. Ledföljden i fornsvenska infinitivfraser. I Magnusson, Erik & Lena Rogström (red.): *Studier i svensk språkhistoria* 10. *Språkhistoria – hur och för vem?* (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 36.) Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning, Göteborgs universitet, 99–107.
- Falk, Cecilia, 2010b. Att analysera fornsvenska infinitivfraser. Vad är grammatiskt, vad är ogrammatiskt? I Reinhammar, Maj et. al. (red.): *Studier i svenska språkets historia* 11. *Förhandlingar vid Elfte sammankomsten för*

13. Vissa forskare ser detta som ett utslag av att barn inte kan lära sig VP-strukturer från underordnade yttranden; s.k. *degree0+ learnability* (se vidare Lightfoot 2006: 125 ff., Hale 2007: 163 ff.). Tanken får ses som intressant men kontroversiell.

- svenska språkets historia i Uppsala 23–24 april 2010.* (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 113.) Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, 31–48.
- Hale, Mark, 2007. *Historical linguistics. Theory and method.* Malden, MA/Oxford/Carlton, Victoria: Blackwell Publishing.
- Holmberg, Anders & Christer Platzack, 1995. *The role of inflection in Scandinavian syntax.* (Oxford studies in comparative syntax.) Oxford/New York: Oxford University Press.
- Hróarsdóttir, Þorbjörg, 2000. *Word order change in Icelandic. From OV to VO.* (Linguistik Aktuell/Linguistics Today 35.) Amsterdam: John Benjamins.
- Håkansson, David, 2008. *Syntaktisk variation och förändring. En studie av subjektlösa satser i fornsvenska.* Diss. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 64.) Lund: Språk- & litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Håkansson, David, 2011. Bisatsledföljden i äldre svenska – Variation eller förändring? *Arkiv för nordisk filologi* 126, 93–140.
- Kalm, Mikael, 2016. *Satsekivalenta infinitivfraser i svenskan. En synkron och diakron undersökning.* Diss. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 99.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet
- Kayne, Richard, 1994. *The antisymmetry of syntax.* Cambridge, MA: The MIT Press.
- Kiparsky, Paul, 1996. The Shift to Head-Initial VP in Germanic. I Höskuldur Thrainsson, Samuel David Epstein & Steve Peter (red.): *Studies in comparative Germanic syntax II.* Dordrecht: Kluwer, 140–179.
- Lightfoot, David, 2006. *How new languages emerge.* Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Peterson, David, 2014. *The highest force hypothesis. Subordination in Swedish.* Diss. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap 72.) Lund: Språk & Litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Pettersson, Gertrud, 2005. *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande.* 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Petzell, Erik Magnusson, 2011. OV-ordföljd i svenskans historia. *Arkiv för nordisk filologi* 126, 141–191.
- Petzell, Erik Magnusson, 2014. Svensk-tysk språkkontakt och svensk och tysk OV-ordföljd. I Bylin, Maria, Cecilia Falk & Tomas Riad (red.): *Studier i svensk språkhistoria* 12. *Variation och förändring.* (Acta universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 60.) Stockholm: Stockholms universitet, 133–142

- Petzell, Erik Magnusson, 2016. Svensk ordföljd i stockholmsk lågtyska. I Andersson, Daniel et. al. (red.): *Studier i svensk språkhistoria* 13. *Historia och språkhistoria* (Nordsvenska 25/Kungl. Skytteanska Samfundets handlingar 75.). Umeå: Institutionen för språkstudier, Umeå universitet & Kungl. Skytteanska Samfundet, 167–182.
- Platzack, Christer, 1983. Three syntactic changes in the grammar of written Swedish around 1700. I Andersson, Erik, Mirja Saari & Peter Slotte: *Struktur och variation. Festskrift till Bengt Loman 7. 8. 1983*. Åbo: Åbo akademi, 43–63.
- Platzack, Christer, 1988. Den centralskandinaviska bisatsordföljdens framväxt. I Petterson, Gertrud (red.): *Studier i svensk språkhistoria*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 41.) Lund: Lund University Press, 241–255.
- Platzack, Christer, 2011. *Den fantastiska grammatiken. En minimalistisk beskrivning av svenskan*. Stockholm: Norstedts.
- Rögnavaldsson, Eiríkur, 1996. Word order variation in the VP in Old Icelandic. *Working papers in Scandinavian syntax* 58, 55–86.

Summary

The 16th century is an important breaking point in the history of Swedish subordinate clauses and their word order. This is the time when the Modern Swedish word order with the sentence adverbial preceding the finite verb starts to prevail, and a corresponding development can also be observed for the placement of objects and finite verbs. In this article, it is proposed that the two changes are caused by the same underlying mechanism, since both are dependent on the loss of V-to-I movement. The hypothesis is tested empirically through an investigation of OV word order in clauses with infinite auxiliaries, a syntactic environment where a certain type of diachronic pattern is predicted. The diachronic development by and large confirms this prediction, although there remain some details in the history of OV word order which need to be explained by other mechanisms.

Adrian Sangfelt

Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet
Box 527

SE-751 20 Uppsala

adrian.sangfelt@nordiska.uu.se

Appendix 1: Primärdata

Figur 1 i avsnitt 5 baseras på primärdata från tabell 3.

Tabell 3. De tre OV-typerna i undersökningens tidsperioder.

Period	Aux-Obj-Main		Obj-Aux-Main		Obj-Main-Aux	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Äfsv I	4	12	16	47	14	41
Äfsv II	17	36	29	61	1	2
Yfsv I	13	36	23	64	0	0
Yfsv II	16	31	27	53	8	16
Änsv I	24	43	21	38	11	20
Änsv II	18	27	35	53	13	20
1700-tal	11	41	16	59	0	0

Appendix 2: Excerperade texter.

Nedan återges vilka texter som använts i den empiriska undersökningen. Ett flertal av dessa återfinns i digitalt format på fornsvenska textbanken: < <http://project2.sol.lu.se/fornsvenska/>>. Dessa versioner har i regel legat till grund för min excerpering då de möjliggör sökning i konkordansprogram, även om jag också använt mig av den faktiska utgåvan vid behov och vid citeringar. De texter som finns tillgängliga på fornsvenska textbanken markeras med * nedan. Om inte annat anges har hela verket excerperats.

Äldre fornsvenska I

Äldre Västgötalagen (ÄVgL) enl. Holm B 59. Utg. av Wiktorsson.

**Östgötalagen* (ÖgL) enl. Holm B 50. SSGL 2, utg. av Collin & Schlyter.

**Upplandslagen* (UL) enl. Ups. B 12. SSGL 3, utg. av Schlyter.

**Magnus Erikssons Landslag* (MEL) enl. AM 51. SSGL 10, utg. av Schlyter.

Äldre fornsvenska II

**Fornsvenska legendariet Bureanus* (LegBu) enl. Holm A 34. SFSS 7:1–2, utg. av Stephens.

**Fornsvenska legendariet Bildstenianus* (LegBil) enl. Ups. C 528. SFSS 7:1–2, utg. av Stephens. Partier som saknas i LegBu excerperade.

**Pentateukparafrasen* (MB1B) enl. Holm A 1. SSFS 60, utg. av Thorell.

**Konungastyrelsen* (KonS) enl. förkommen handskrift utgiven av Bureus 1632. SFSS 69:1, utg. av Moberg.

Yngre fornsvenska I

**Järteckensboken* (JärT) enligt Holm A 110. SFSS 22, utg. av Klemming.

- **Bonaventuras betraktelser* (Bon) enl. Lund Mh 20. SFSS 15, utg. av Klemming
- **Sju vise mästare* (SVM) enl. Holm D 4. SFSS 28, utg. av Klemming.
- **Karl Magnus saga* (KM) enl. Holm D 4. SFSS 28, utg. av Klemming
- **Birgittas uppenbarelser* (Bir) enl. Holm A 33. SFSS 14:1, utg. av Klemming.
- Kalmar stads tänkebok 1402–1493* (KT). SFSS 57, utg. av Modéer och Engström.
Partier från åren 1402–1446 excerperade.
- **Barlaam & Josaphat* (B&J) enligt Holm A 49. SFSS 28, utg. av Klemming.

Yngre fornsvenska II

- **Namlös & Valentin* (N&V) enligt Holm D 4a. SFSS 52, utg. av Wolf.
- **Didrik av Bern* (Di) enligt Sko 115, 116. SFSS 10, utg. av Hyltén-Cavallius. Hand A excerperad.
- Jönköping stads tänkebok 1456–1548* (JT 1). Utg. av Kjellberg. Partier från åren 1456–1525 excerperade.
- Speculum Virginum* (SpecV) enligt Holm A8. SFSS 31, utg. av Geete. Bok 1–10 excerperade.
- **Lucidarius* (Luc) enligt Holm A 58. SFSS 33, utg. av Geete.
- **Linköpingslegendariet* (LinL) enligt Linc B 70a. SFSS 7:1–3, utg. av Stephens.
- Stockholms stads tänkebok 1473–1483* (ST 1). Utg. av Hildebrand.
- **Historia Trojana* (HT) enligt Holm D3a. SFSS 29, utg. av Geete.

Äldre nysvenska I

- **Gustav Vasas bibel* (GVB). Tryckt j Vpsala 1541. Markusevangeliet, Lukasevangeliet och uppenbarelseboken excerperade.
- **Olaus Petris krönika*. Utg. av Sahlgren. Hand A excerperad.
- **Peder Swarts krönika*. Utg. av Edén.
- Nils Gyllenstiernas brev och rapporter*. HH 33:1, utg. av Andersson och Arnell.
- Jönköping stads tänkebok 1456–1548* (JT 2). Utg. av Kjellberg. Partier från åren 1526–1548 excerperade.
- Stockholm stads tänkebok 1544–1548* (ST 2). Utg. genom Almqvist.
- **Per Brahes krönika*. Utg. av Ahnfelt.

Äldre nysvenska II

- Stockholms stads tänkebok 1633* (ST 3). Red. av Enhammar. Konzeptversionen excerperad
- **Carl Carlsson Gyllenhielms anteckningar*. HH 20, utg. av Almqvist.
- Johan Ekeblads brev till brodern Claes 1639–1655*. Nordistica Gothoburgensia 2, utg. av Allén.
- **Agneta Horns Beskrivning över min vandringstid*. Nordiska texter och undersökningar 19, utg. av Holm.

Jönköping smedsämbetes tänkebok 1643–1657. Utg. genom Lönnberg.

**Urban Hiärnes Stratonice*. Utg. av von Platen.

**Columbus Mål-roo eller Roo-mål*. Nordiska texter och undersökningar 6, utg. av Hesselman.

1700-tal

**John Stålhammars brev till hustrun Sofia Drake*. Karolinska krigares dagböcker VII, utg. av Quennerstedt.

**Johan Runius Prosastycken på svenska*. Svenska författare utgivna av Svenska vitterhetssamfundet XVII:3, utg. av Noréen.

**Olof Dalins Thän Swänska Argus*. Utg. av Hesselman & Lamm. De första 60000 orden excerperade.

**Carl Gyllenborgs Swenska sprätthöken*. Utg. av Breitholz.

**Pehr Högströms Beskrifning öfwer de til Sweriges krona lydande lapmarker*. Faksimilutgåva av 1:a upplagan.

**Johan Qvirfelds himmelska ortagårdssällskap* (HimÖrt). Aldeles å nyo förswenskadt af Olof Rönigk. Förstautgåva.